

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Смук Микола Миколайович

УДК 342.572(477)

**НАРОДНА ЗАКОНОДАВЧА ІНІЦІАТИВА:
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Ужгород – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, професор

Берназюк Ян Олександрович,

ДВНЗ «Український державний університет фінансів та міжнародної торгівлі»,
професор кафедри теорії, історії держави і права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Бедь Віктор Васильович,

Карпатський університет імені Августина Волошина,
ректор;

кандидат юридичних наук

Натуркач Руслана Павлівна,

Головне територіальне управління юстиції у Закарпатській області,
начальник.

Захист відбудеться «29» квітня 2016 р. о «10⁰⁰» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 61.051.07 ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, пл. Народна, 3, каб. 21.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий «26» березня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Я. Рогач

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Європейський шлях розвитку, який обрала Україна, підписавши в 2014 р. Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, ставить перед нашою державою ряд важливих завдань, основними з яких є демократизація державно-управлінських інститутів, розвиток форм безпосередньої демократії, в тому числі місцевої. Зокрема, про це йдеться в Плані дій Ради Європи для України на 2015–2017 рр., Рекомендаціях Ради Європи щодо електронної демократії тощо.

Україна вже зробила певні кроки в зазначеному напрямі, ухваливши Закон України «Про всеукраїнський референдум», закріпивши таку форму звернень громадян, як електронні петиції, та ін. Однак все ще залишається невирішеною проблема запровадження права народної законодавчої ініціативи, не визначені форми місцевої демократії, не знайшли свого законодавчого закріплення такі напрями електронної демократії, як е-референдум, е-ініціативи, е-голосування та ін. Поряд із цим варто зазначити, що інститут народної законодавчої ініціативи в різних формах успішно функціонує в низці європейських країн, таких як Австрія, Італія, Польща, Швейцарія, та багатьох інших. Досвід цих країн засвідчує, що неодмінною ознакою демократичної, соціальної та правової держави європейського типу є різноманітність форм безпосередньої демократії, зокрема поширення інституту народної законодавчої ініціативи.

У зв'язку із цим виникає потреба у проведенні комплексного дослідження всіх питань, пов'язаних із регулюванням та можливістю запровадження права народної законодавчої ініціативи в Україні.

Проблеми права законодавчої ініціативи та окремі аспекти права народної законодавчої ініціативи досліджували такі науковці, як К. Ю. Алданова, Я. О. Берназюк, О. В. Богачова, В. М. Братасюк, Л. М. Герасіна, А. В. Грищенко, І. О. Дідковська, Г. І. Дутка, Є. П. Євграфова, І. М. Жаровська, Н. Ю. Задирака, Г. В. Задорожня, І. В. Іванчо, В. С. Ковальський, І. П. Козінцев, А. Л. Крутько, І. В. Лозинська, Ю. Р. Мірошніченко, О. М. Мудра, О. В. Мурашин, В. Ф. Нестерович, І. М. Овчаренко, З. О. Погорелова, І. Є. Словська, В. М. Скрипнюк, Т. О. Тополянська, В. Л. Федоренко, Л. М. Шипілов, О. В. Щербанюк, О. І. Ющик та ін. Проте деякі теоретичні питання залишаються відкритими, зокрема: немає єдиного визначення поняття права народної законодавчої ініціативи, тривають дискусії щодо найбільш ефективної моделі права народної законодавчої ініціативи для України, відсутнє закріплення на конституційному рівні та не деталізоване в законодавстві право народної законодавчої ініціативи. Невирішеність цих та інших питань гальмує демократичні процеси, що тривають в Україні, та призводить до диспропорції конституційних форм прямої та представницької демократії.

Крім того, питання конституювання та розвитку правового регулювання права народної законодавчої ініціативи ще не набули всебічного розвитку в працях учених, що також обумовлює актуальність обраної теми.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконане відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 рр., які затверджено постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 р. № 14-10, а також згідно з планом науково-дослідної роботи кафедри конституційного права та порівняльного правознавства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» на 2012–2015 роки. Тема дослідження є складовою частиною комплексної теми «Конституційне будівництво в країнах Центральної Європи у XX – XXI ст.», яка розробляється науковцями Ужгородського національного університету (номер державної реєстрації 0198U007793).

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є комплексний науковий аналіз інституту права народної законодавчої ініціативи з позиції конституційного права та розробка механізму реалізації відповідного права в Україні.

Досягненню поставленої мети слугує вирішення таких *задач*:

- надати поняття права народної законодавчої ініціативи та стан наукового дослідження цього питання;
- проаналізувати право законодавчої ініціативи як об'єкт конституційно-правового регулювання;
- охарактеризувати особливості правового статусу конституційних суб'єктів права законодавчої ініціативи;
- дослідити поняття та ознаки народу як суб'єкта права законодавчої ініціативи;
- визначити систему організаційно-правових форм реалізації права народної законодавчої ініціативи;
- узагальнити зарубіжний досвід регулювання народної законодавчої ініціативи та визначити способи його застосування в законодавстві України;
- розкрити механізми реалізації інституту народної законодавчої ініціативи;
- узагальнити недоліки конституційного та законодавчого регулювання інституту народної законодавчої ініціативи в Україні;
- визначити критерії відмежування інституту народної законодавчої ініціативи від інших суміжних форм безпосередньої демократії;
- запропонувати шляхи розвитку законодавства України у сфері регулювання народної законодавчої ініціативи;
- встановити способи конституювання народної законодавчої ініціативи в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у зв'язку з реалізацією права народної законодавчої ініціативи.

Предметом дослідження є народна законодавча ініціатива: конституційно-правовий аспект.

Методи дослідження. Дисертаційну роботу виконано із застосуванням методів наукового пізнання, що засновані на діалектичному методі, за допомогою якого поставлені завдання розглянуті в їх розвитку та взаємозв'язку (підрозділи 1.1, 1.2). Формально-логічний метод застосовано для визначення

місця права народної законодавчої ініціативи серед інших форм безпосередньої демократії (підрозділ 2.2). За допомогою логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.3). Порівняльно-правовий метод використано для порівняння конституційно-правового статусу суб'єктів права законодавчої ініціативи, а також у процесі дослідження зарубіжного законодавства у цій сфері (підрозділи 1.3, 2.3). Статистичний метод дав можливість вивчити ставлення громадян до запровадження нових форм безпосередньої демократії, а використання індуктивного методу дало змогу підтвердити висновок про необхідність конституювання права народної законодавчої ініціативи та розвитку законодавчого регулювання у цій сфері (підрозділи 3.1, 3.2).

Нормативне підґрунтя дисертаційної роботи становлять Конституція України та законодавство України, нормативно-правові акти Президента України, Кабінету Міністрів України, рішення Конституційного Суду України, міжнародно-правові акти, конституційне законодавство зарубіжних країн та ін.

Теоретичним підґрунтям дисертації стали праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі філософії, історії, теорії держави й права, конституційного та суміжних галузей права.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані про діяльність суб'єктів права законодавчої ініціативи за 2015 р., а також дані соціологічних досліджень, проведених у 2008–2015 рр.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших у вітчизняній науці конституційного права комплексним дослідженням, присвяченим інституту народної законодавчої ініціативи. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків. Основні з них такі:

уперше:

– сформульовано дефініцію поняття народу як суб'єкта права законодавчої ініціативи, а саме: це громадяни України всіх національностей, які мають право голосу відповідно до Конституції України та законів України, виявили активність та бажання об'єднатися з метою зібрання необхідної кількості підписів, що підтверджує їхню волю виступити з ініціативою щодо розгляду та прийняття певного закону в парламенті. Визначено ідентифікаційні ознаки народу як суб'єкта права законодавчої ініціативи, до яких віднесено такі: 1) виступає єдиним та незмінюваним носієм права народної законодавчої ініціативи; 2) суб'єктом реалізації відповідного права може бути кожен громадянин України, що має право голосу; 3) для початку процедури реалізації права народної законодавчої ініціативи в кожному конкретному випадку необхідно зібрати встановлену кількість підписів громадян, чим підтверджується реальність волі народу зобов'язати парламент розглянути певний законопроект;

– визначено критерії відмежування інституту народної законодавчої ініціативи від інших суміжних форм безпосередньої демократії, до яких віднесено: 1) народна законодавча ініціатива – це колективне масове звернення громадян України; 2) право народної законодавчої ініціативи реалізується

виключно у формі подання законопроекту; 3) для його реалізації необхідне обов'язкове звернення виключно до парламенту (крім випадків, коли одночасно ініціюється проведення всеукраїнського референдуму, тоді звернення здійснюється у порядку, визначеному Законом України «Про всеукраїнський референдум»); 4) реалізація права народної законодавчої ініціативи має завершуватися розглядом парламентом ініціативи й ухвалення позитивного або негативного рішення шляхом голосування в сесійній залі, що дає змогу народу України знати, які політичні сили не підтримали його ініціативу, для того щоб застосувати в майбутньому найбільш дієві легітимні санкції – відсутність підтримки на наступних виборах;

удосконалено:

– визначення поняття права народної законодавчої ініціативи як окресленого Конституцією України та законами України права народу самостійно та безпосередньо розробляти або брати участь у розробці проектів законів України та ініціювати перед парламентом або на референдумі їх обов'язковий розгляд. Запропоновано в класичному розумінні народну законодавчу ініціативу розглядати як форму вираження безпосередньої волі народу через ініціювання у встановленому порядку перед законодавчим органом прийняття закону, внесення змін до чинного закону або його скасування за умови зібрання необхідної кількості підписів громадян, які мають право голосу;

– критерії відмежування особливостей конституційно-правового статусу Президента України, народних депутатів України та Кабінету Міністрів України як суб'єктів права законодавчої ініціативи, а саме визначення виключного права законодавчої ініціативи кожного із цих суб'єктів; види законопроектів, які не можуть подаватися ними; мета наділення цих суб'єктів правом законодавчої ініціативи та інші особливості реалізації ними права законодавчої ініціативи;

– класифікацію класичних організаційно-правових форм реалізації права народної законодавчої ініціативи: 1) за критерієм сформованості законопроекту, розгляд якого ініціюється: подання належним чином оформленого законопроекту або окреслення лише його загальної концепції з необхідністю подальшого напрацювання або доопрацювання тексту парламентом в особі його комітетів; 2) залежно від суб'єкта, перед яким ініціюється розгляд законопроекту: ініціювання розгляду законопроекту перед парламентом або ініціювання проведення всеукраїнського референдуму щодо прийняття відповідного закону; 3) за критерієм безпосередньої участі громадян у розробці законопроекту, що подається: безпосередня участь громадян у розробці законопроекту (через громадські слухання, формування ініціативної групи, якій доручено розробити текст законопроекту тощо) або доручення розробки законопроекту парламенту; 4) залежно від предмету народної законодавчої ініціативи: прийняття нової Конституції України; законопроекти про внесення змін до Конституції України; законопроекти про ратифікацію міжнародних договорів; інші законопроекти;

– систему можливих форм реалізації права народної законодавчої ініціативи згідно із законодавством України, яку складають такі, як: 1) ініціювання проведення референдуму, предметом якого є прийняття закону, в тому числі про прийняття нової Конституції, внесення змін до Конституції України; закон, прийнятий на всеукраїнському референдумі, не потребує додаткового затвердження Верховною Радою України, підписання Президентом України та Головою Верховної Ради України, на нього не може бути накладено вето Президентом України; 2) направлення електронних петицій, які містять пропозиції щодо прийняття нового закону, внесення змін до чинного закону, зміни законопроекту, що перебуває на розгляді в парламенті, накладення вето щодо законів, які надійшли на підпис до Президента України; 3) подання громадянами або їх об'єднаннями законопроекту опосередковано через суб'єктів законодавчої ініціативи, визначених у Конституції України;

– систематизацію особливостей законодавчого регулювання права народної законодавчої ініціативи в деяких країнах-членах Європейського Союзу, США та постсоціалістичних державах. Так, визначено, що в європейських державах існують дві форми реалізації права народу на здійснення законодавчої ініціативи: 1) ухвалення або скасування законів на референдумі за народною ініціативою, оформленою відповідно до вимог національного законодавства; 2) реалізація народної законодавчої ініціативи шляхом внесення законодавчих пропозицій безпосередньо до парламенту. Є також країни (зокрема, Польща та Литва), в яких одночасно передбачений інститут народної законодавчої ініціативи і законодавчий референдум за народною ініціативою. Особливостями регулювання права народної законодавчої ініціативи в США є: 1) право народної законодавчої ініціативи та порядок його реалізації визначаються на рівні конституцій штатів; 2) існує низка обмежень щодо подання законопроектів у порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи, які переважно стосуються питань внесення змін до конституції, податкової політики та ін. Особливостями реалізації досліджуваного права в постсоціалістичних державах є: 1) встановлюється різна кількість голосів виборців, необхідних для ініціювання звичайного законопроекту та закону про внесення змін до конституції; 2) до законопроекту, внесеного за ініціативою громадян, висуваються такі ж вимоги, як і до законопроектів, поданих іншими суб'єктами законодавчої ініціативи, тобто право народної законодавчої ініціативи тут існує виключно в оформленому вигляді; 3) громадяни цих держав мають право виражати свою волю в тому числі в законодавчій сфері через участь у референдумі;

– узагальнення недоліків конституційного та законодавчого регулювання інституту народної законодавчої ініціативи в Україні, до яких віднесено: 1) відсутність в Конституції України прямих норм про віднесення до конституційних суб'єктів права законодавчої ініціативи народу України; 2) неврегульованість форм та механізму реалізації права народної законодавчої ініціативи – відсутність спеціального закону, яким би визначались вимоги до законопроектів, що можуть подаватися громадянами України, порядок подання

таких законопроектів до Верховної Ради України тощо; 3) невизначеність на законодавчому рівні процедури підготовки та розгляду у Верховній Раді України законопроектів, поданих у порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи; 4) не врегульованість механізму реалізації місцевих ініціатив територіальною громадою;

набули подальшого розвитку:

– пропозиції щодо способів застосування позитивного іноземного досвіду у сфері регулювання права народної законодавчої ініціативи в законодавстві України, зокрема, обґрунтована необхідність: 1) закріпити в ст. 94 Конституції України право народної законодавчої ініціативи за умови зібрання не менше 450 тис. підписів осіб, які мають право голосу, щонайменше з 2/3 адміністративно-територіальних одиниць держави; 2) встановити обмеження щодо права громадян подавати законопроекти з питань податків, бюджету та амністії; 3) покласти на Верховну Раду України обов'язок розглянути законопроект, поданий у порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи, протягом двох місяців з дня його внесення та надати Президентові України право застосовувати санкцію за порушення парламентом цього обов'язку у формі дострокового припинення повноважень Верховної Ради України та ін.;

– рекомендації щодо шляхів конституювання народної законодавчої ініціативи, зокрема, запропоновано: 1) перейменувати розділ III, закріпивши назву «Вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії»; 2) у ст. 73 визначити, що виключно всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну конституційного ладу та території України; 3) у ст. 93 серед суб'єктів законодавчої ініціативи визначити народ України за умови зібрання не менше 450 тис. підписів громадян України, які мають право голосу, щонайменше з 2/3 адміністративно-територіальних одиниць держави, а також зобов'язати Верховну Раду України позачергово розглядати законопроекти, внесені у порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи, але не пізніше двох місяців з моменту реєстрації такого законопроекту на відкритому пленарному засіданні тощо;

– шляхи вдосконалення законодавчого регулювання права народної законодавчої ініціативи, зокрема, обґрунтована доцільність пропону вставити тут «таких заходів»: 1) внести зміни до ст. 69 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», а також в окремій статті розділу IV визначити порядок прийняття законопроекту спеціально створеним комітетом Верховної Ради України зі сприяння реалізації народної законодавчої ініціативи, терміни та порядок розробки законопроекту за дорученням громадян України; порядок прийняття Верховною Радою України законопроекту, внесеного в порядку народної законодавчої ініціативи, та перевірки підписного листа на підтримку відповідного законопроекту; права та обов'язки ініціативної групи та її уповноважених представників при розгляді поданого законопроекту тощо; 2) внести відповідні зміни та доповнення до ч. 1 ст. 17, ст. 18 та виключити ч. 2 ст. 20 Закону України «Про всеукраїнський референдум» про те, що на всеукраїнський референдум за народною ініціативою не може бути винесене

(ініційоване) питання про зміну території України; 3) прийняти Закон України «Про народну законодавчу ініціативу», в якому визначити процедуру реалізації права народної законодавчої ініціативи; 4) прийняти Закон України «Про нормативно-правові акти» для визначення обґрунтованості відмови Верховної Ради України у прийнятті законопроекту, поданого в порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи тощо;

– пропозиції щодо розвитку місцевих форм громадських ініціатив шляхом прийняття Закону України «Про місцевий референдум та інші форми місцевих ініціатив», у якому, крім іншого, запропоновано визначити таке коло питань: 1) поняття, принципи, гарантії, порядок та умови проведення місцевих референдумів; 2) поняття, принципи та форми місцевих ініціатив; питання, щодо яких не допускаються місцеві ініціативи; 3) порядок та гарантії подання жителями відповідної території та розгляду відповідними радами місцевих ініціатив; 4) способи застосування для подання місцевих ініціатив і підписів на підтримку проведення місцевих референдумів мережі Інтернет.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційному дослідженні висновки та пропозиції можуть бути використані:

– у науково-дослідній роботі – у процесі подальшого опрацювання загальних і спеціальних питань щодо розвитку форм безпосередньої демократії в Україні;

– правотворчості – у розробленні проекту нової Конституції України, для вдосконалення чинного законодавства у сфері регулювання інституту законодавчої ініціативи;

– правозастосуванні – під час використання конкретних рекомендацій і пропозицій щодо механізму реалізації права народної законодавчої ініціативи;

– навчальному процесі – положення й висновки дисертації можуть бути використані у вищих та інших юридичних закладах освіти в процесі вивчення навчальної дисципліни «Конституційне право» (проведенні семінарських і практичних занять, лекцій), а також у розробленні науково-практичних посібників та методичних рекомендацій із конституційного права.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення дисертації оприлюднено в доповідях та наукових повідомленнях і викладено в тезах таких науково-теоретичних і науково-практичних конференцій: «Перспективні напрями розвитку сучасної юридичної науки» (м. Кривий Ріг, 29–30 січня 2016 р.); «Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії ХХІ ст.» (м. Запоріжжя, 29–30 січня 2016 р.); «Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику» (м. Харків, 5–6 лютого 2016 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 19–20 лютого 2016 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладено в шести наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, у тому числі в одному зарубіжному науковому виданні, а також у чотирьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації складає 216 сторінок. Список використаних джерел налічує 214 найменувань і займає 25 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначається її зв'язок з науковими планами та програмами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкривається наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводяться відомості про їх апробацію, структуру дисертації.

Розділ 1 «Конституційно-правова природа інституту права законодавчої ініціативи» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Концептуальні підходи до визначення права законодавчої ініціативи в конституційному праві: стан дослідження та проблемні питання»* висвітлюється стан наукового дослідження права законодавчої ініціативи в конституційному праві.

На основі проведеного аналізу дисертант обґрунтував, що стан наукового дослідження питання народної законодавчої ініціативи характеризується тим, що воно розглядалося зазвичай у контексті формування громадянського суспільства, а також як один із напрямів розвитку безпосередньої демократії. Виявлено, що в Україні відсутні комплексні роботи, безпосередньо присвячені визначенню конституційно-правової природи права народної законодавчої ініціативи, проблемним аспектам його реалізації та можливості закріплення в конкретних статтях (положеннях) Конституції України та деталізації в законах України.

Сформульоване визначення права законодавчої ініціативи та право народної законодавчої ініціативи. Визначено, що зміст права законодавчої ініціативи становлять такі права: 1) розробка та внесення проекту акта парламенту до парламенту; 2) участь у його обговоренні; 3) виступи в комітеті та в залі парламенту; 4) право вимагати голосування стосовно проекту як у комітеті, так і в сесійній залі Верховної Ради України.

Підрозділ 1.2 «Право законодавчої ініціативи як об'єкт конституційно-правового регулювання» присвячений аналізу стану конституційно-правового регулювання права законодавчої ініціативи в Україні.

У підрозділі проведено аналіз положень Конституції України, законів України «Про Регламент Верховної Ради України», «Про комітети Верховної Ради України», «Про статус народного депутата України», «Про Кабінет Міністрів України», указів Президента України «Про Положення про Адміністрацію Президента України», «Про затвердження Положення про порядок роботи з законопроектами та іншими документами, що вносяться Президентом України на розгляд Верховної Ради України», рішень Конституційного Суду України та ін.

На підставі проведеного аналізу дисертантом виявлені такі недоліки конституційно-правового регулювання механізму реалізації права законодавчої ініціативи: 1) неузгодженість положення ст. 89 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» з Конституцією України в частині, що стосується вилучення Національного банку України з переліку суб'єктів права законодавчої ініціативи; 2) необхідність перегляду підходу, згідно з яким у супереч Конституції України виключним правом на подання законопроектів про надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів наділені лише Президент України та Кабінет Міністрів України; 3) неврегульованість порядку реалізації права законодавчої ініціативи у формах пропозицій та поправок до законопроектів – необхідно уточнити вимоги до цих форм, а також порядок їх подання та розгляду – загальний (як для законопроектів) чи спрощений.

У підрозділі 1.3 «Конституційно-правовий статус суб'єкти права законодавчої ініціативи» досліджуються особливості конституційно-правового статусу таких суб'єктів права законодавчої ініціативи, як Президент України, народні депутати України та Кабінет Міністрів України.

Під суб'єктом права законодавчої ініціативи запропоновано розуміти визначені в Конституції України органи державної влади, які мають право подавати до Верховної Ради України проекти законів, постанов, інших актів Верховної Ради України, а також пропозиції та поправки до законопроектів, що є обов'язковими для розгляду в парламенті, якщо відповідають встановленим до них вимогам.

На підставі проведеного аналізу особливостей конституційно-правового статусу суб'єктів права законодавчої ініціативи дисертантом зроблено висновок про те, що визначений Конституцією України перелік суб'єктів права законодавчої ініціативи є оптимальним, а тому досить спірними є висловлені серед теоретиків та практиків пропозиції стосовно необхідності наділити Верховний Суд України, Раду національної безпеки і оборони України, Генеральну прокуратуру України та інші органи державної влади правом законодавчої ініціативи. Запропоновано в законах, що регламентують діяльність відповідних органів державної влади, уповноважених на реалізацію державної політики у певній сфері, передбачити їх залучення до законодавчого процесу у формі надання обов'язкових для розгляду експертних висновків до законопроектів, які стосуються відповідної сфери суспільно-управлінських відносин.

Розділ 2 «Конституційно-правовий механізм реалізації народної законодавчої ініціативи в Україні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Народ України як суб'єкт права законодавчої ініціативи» обґрунтовується, що народ як суб'єкт права законодавчої ініціативи – це громадяни України всіх національностей, які мають право голосу відповідно до Конституції та законів України, виявили активність і бажання об'єднатися з метою зібрання необхідної кількості підписів, що підтверджує їхню волю виступити з ініціативою щодо розгляду та прийняття певного закону в парламенті.

Розглядаючи народ як суб'єкт народовладдя в цілому та суб'єкт права законодавчої ініціативи зокрема, дисертант обґрунтував, що необхідно виходити з тих ознак, які дають змогу виділити межі та зміст категорії «народ». У результаті аналізу наукових джерел визначено три підходи до вирішення даної проблеми: 1) визнання конкретним носієм і, відповідно, індивідуальним суб'єктом здійснення народовладдя кожного громадянина нашої держави; 2) розуміння під категорією «народ» більшої частини громадян України (абсолютної або обмеженої); 3) формування різних інститутів громадянського суспільства для безпосереднього вираження волі всього народу, захисту його інтересів.

У підрозділі 2.2 *«Організаційно-правові форми реалізації права народної законодавчої ініціативи в Україні»* встановлено, що організаційно-правова форма реалізації права народної законодавчої ініціативи – це група однорідних та послідовних дій громадян України, які мають право голосу, що здійснюються у порядку та у спосіб, визначені Конституцією та законами України, з метою реалізації права на подання проектів законів, постанов, інших актів парламенту, а також пропозицій та поправок до них.

Дисертантом обґрунтовано, що на сьогодні в Україні можлива реалізації права народної законодавчої ініціативи в таких організаційно-правових формах: 1) ініціювання проведення референдуму, предметом якого є прийняття закону, в тому числі про прийняття нової Конституції, внесення змін до Конституції України; закон, прийнятий на всеукраїнському референдумі, не потребує додаткового затвердження Верховною Радою України, підписання Президентом України та Головою Верховної Ради України, на нього не може бути накладено вето Президентом України; 2) направлення електронних петицій, які містять пропозиції щодо прийняття нового закону, внесення змін до чинного закону, зміни законопроекту, що перебуває на розгляді в парламенті, накладення вето щодо законів, які надійшли на підпис до Президента України; 3) подання громадянами або їх об'єднаннями законопроекту опосередковано через суб'єктів законодавчої ініціативи, визначених у Конституції України.

У підрозділі 2.3 *«Зарубіжний досвід регулювання народної законодавчої ініціативи та способи його застосування в законодавстві України»* розглянуто досвід регулювання народної законодавчої ініціативи в деяких європейських країнах, у США та інших державах американського континенту, а також в окремих постсоціалістичних країнах.

Виявлено, що в європейських державах передбачено дві форми реалізації права народу на здійснення законодавчої ініціативи: 1) ухвалення або скасування законів на референдумі за народною ініціативою, оформленою відповідно до вимог національного законодавства; 2) реалізація народної законодавчої ініціативи шляхом внесення законодавчих пропозицій безпосередньо до парламенту. Є також країни (зокрема, Польща та Литва), в яких одночасно передбачений інститут народної законодавчої ініціативи і законодавчий референдум за народною ініціативою.

Обґрунтовано, що особливості регулювання права народної законодавчої ініціативи в США полягають у тому, що: 1) право народної законодавчої ініціативи та порядок його реалізації визначаються на рівні конституцій штатів; 2) існує низка обмежень щодо подання законопроектів у порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи, які переважно стосуються питань внесення змін до конституції, податкової політики та ін.

У постсоціалістичних державах, у яких закріплюється право народної законодавчої ініціативи (наприклад, Білорусь, Киргизстан, Грузія), визначено такі особливості її реалізації: 1) встановлюється різна кількість голосів виборців, необхідних для ініціювання звичайного законопроекту та закону про внесення змін до конституції; 2) до законопроекту, внесеного за ініціативою громадян, висуваються такі ж вимоги, як і до законопроектів, поданих іншими суб'єктами законодавчої ініціативи, тобто право народної законодавчої ініціативи тут існує виключно в оформленому вигляді.

На підставі проведеного аналізу дисертантом розроблено низку пропозицій щодо способів застосування позитивного зарубіжного досвіду у сфері регулювання права народної законодавчої ініціативи в законодавстві України.

Розділ 3 «Напрями вдосконалення конституційного регулювання народної законодавчої ініціативи в Україні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Шляхи становлення законодавства України у сфері регулювання народної законодавчої ініціативи»* викладено розроблені пропозиції щодо усунення таких недоліків конституційного та законодавчого регулювання інституту народної законодавчої ініціативи в Україні, як: 1) відсутність у Конституції України прямих норм про віднесення до конституційних суб'єктів права законодавчої ініціативи народу України; 2) нерегульованість форм та механізму реалізації права народної законодавчої ініціативи – відсутність спеціального закону, яким би визначались вимоги до законопроектів, що можуть подаватися громадянами України, порядок подання таких законопроектів до Верховної Ради України тощо; 3) невизначеність на законодавчому рівні процедури підготовки та розгляду у Верховній Раді України законопроектів, поданих у порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи; 4) нерегульованість механізму реалізації місцевих ініціатив територіальною громадою.

Дисертантом запропоновано такі шляхи вдосконалення законодавчого регулювання права народної законодавчої ініціативи: 1) внести зміни до ст. 69 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», а також в окремій статті розділу IV визначити порядок прийняття законопроекту спеціально створеним комітетом Верховної Ради України зі сприяння реалізації народної законодавчої ініціативи, терміни та порядок розробки законопроекту за дорученням громадян України; порядок прийняття Верховною Радою України законопроекту, внесеного в порядку народної законодавчої ініціативи, та перевірки підписного листа на підтримку певного законопроекту; права та обов'язки ініціативної групи та її уповноважених представників при розгляді поданого законопроекту тощо; 2) внести відповідні зміни та доповнення до ч. 1 ст. 17, ст. 18 та виключити ч. 2 ст. 20 Закону України «Про всеукраїнський

референдум» про те, що на всеукраїнський референдум за народною ініціативою не може бути винесене (ініційоване) питання про зміну території України; 3) прийняти Закон України «Про народну законодавчу ініціативу», в якому визначити процедуру реалізації права народної законодавчої ініціативи; 4) прийняти Закон України «Про нормативно-правові акти» для визначення обґрунтованості відмови Верховної Ради України в прийнятті законопроекту, поданого в порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи тощо.

У підрозділі 3.2 «Конституювання народної законодавчої ініціативи» обґрунтовано доцільність конституювання інституту народної законодавчої ініціативи.

З метою конституювання народної законодавчої ініціативи дисертантом запропоновано внести такі зміни та доповнення до Конституції України: 1) перейменувати розділ III, закріпивши назву «Вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії»; 2) у ст. 73 визначити, що виключно всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну конституційного ладу та території України; 3) у ст. 93 серед суб'єктів законодавчої ініціативи визначити народ України за умови зібрання не менше 450 тис. підписів громадян України, які мають право голосу, щонайменше з 2/3 адміністративно-територіальних одиниць держави, а також зобов'язати Верховну Раду України позачергово розглядати законопроекти, внесені у порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи, але не пізніше двох місяців з моменту реєстрації такого законопроекту на відкритому пленарному засіданні; 4) у ст. 154 до суб'єктів, які мають право вносити законопроекти про внесення змін до Конституції України, віднести народ України, а також закріпити виключне право законодавчої ініціативи на внесення законопроектів про ухвалення нової редакції Конституції України та надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів, які передбачають зміну території України, за народом України; передбачити, що такі законопроекти підлягають обов'язковому затвердженню на всеукраїнському референдумі.

ВИСНОВКИ

У дисертації розроблено науково-теоретичну модель інституту народної законодавчої ініціативи з урахуванням зарубіжного досвіду в цій сфері та на основі визначення особливостей конституційно-правового регулювання безпосередньої демократії в Україні. У результаті проведеного дослідження зроблено такі висновки та пропозиції:

1. Надано визначення поняття «право народної законодавчої ініціативи»: це окреслене Конституцією та законами України право народу самостійно та безпосередньо розробляти або брати участь у розробці проектів законів України та ініціювати перед парламентом або на референдумі їх обов'язковий розгляд. У класичному розумінні народну законодавчу ініціативу доцільно розглядати як форму вираження безпосередньої волі народу через ініціювання у встановленому порядку перед законодавчим органом прийняття закону, внесення змін до чинного закону або його скасування за умови зібрання

необхідно кількості підписів громадян, які мають право голосу. Право народної законодавчої ініціативи є первинним стосовно права законодавчої ініціативи глави держави, парламенту, уряду, інших обраних/утворених суб'єктів, які мають право законодавчої ініціативи згідно з конституціями відповідних держав, оскільки їхнє право є похідним від народу та тимчасово наданим. У трактуванні Конституційного Суду України в Україні не функціонує такий інститут, як право народної законодавчої ініціативи (оскільки він прямо не визначений у жодному нормативному акті); громадяни можуть лише опосередковано, через органи державної влади та місцевого самоврядування, вносити свої законодавчі пропозиції до парламенту.

2. Визначено поняття народу як суб'єкта права законодавчої ініціативи: це громадяни України всіх національностей, які мають право голосу відповідно до Конституції та законів України, виявили активність і бажання об'єднатися з метою зібрання необхідної кількості підписів, що підтверджує їхню волю виступити з ініціативою щодо розгляду та прийняття певного закону в парламенті.

3. Виокремлено ідентифікаційні ознаки народу як суб'єкта права законодавчої ініціативи: 1) виступає єдиним та незмінюваним носієм права народної законодавчої ініціативи; 2) суб'єктом реалізації відповідного права може бути кожен громадянин України, що має право голосу; 3) для початку процедури реалізації права народної законодавчої ініціативи в кожному конкретному випадку необхідно зібрати встановлену кількість підписів громадян, чим підтверджується реальність волі народу зобов'язати парламент розглянути певний законопроект.

4. Класифіковано класичні організаційно-правові форми реалізації права народної законодавчої ініціативи: 1) за критерієм сформованості законопроекту, розгляд якого ініціюється: подання належним чином оформленого законопроекту або окреслення лише його загальної концепції з необхідністю подальшого напрацювання або доопрацювання тексту парламентом його комітетами; 2) залежно від суб'єкта, перед яким ініціюється розгляд законопроекту: ініціювання розгляду законопроекту перед парламентом або ініціювання проведення всеукраїнського референдуму щодо прийняття певного закону; 3) за критерієм безпосередньої участі громадян у розробці законопроекту, що подається: безпосередня участь громадян у розробці законопроекту (через громадські слухання, формування ініціативної групи, якій доручено розробити текст законопроекту тощо) або доручення розробки законопроекту парламенту; 4) залежно від предмету народної законодавчої ініціативи: прийняття нової Конституції України; законопроекти про внесення змін до Конституції України; законопроекти про ратифікацію міжнародних договорів; інші законопроекти.

5. Виділено критерії відмежування інституту народної законодавчої ініціативи від інших суміжних форм безпосередньої демократії, зокрема такі: 1) народна законодавча ініціатива – це колективне та досить масове звернення громадян України; 2) право народної законодавчої ініціативи реалізується виключно у формі подання законопроекту; 3) для його реалізації необхідне

обов'язкове звернення виключно до парламенту (крім випадків, коли одночасно ініціюється проведення всеукраїнського референдуму, – тоді звернення відбувається у порядку, визначеному Законом України «Про всеукраїнський референдум»); 4) реалізація права народної законодавчої ініціативи має завершуватися розглядом парламентом ініціативи і прийняттям позитивного або негативного рішення шляхом голосування в сесійній залі, що дає змогу народу України знати, які політичні сили не підтримали його ініціативу, для того щоб застосувати в майбутньому найбільш дієві легітимні санкції – відсутність підтримки на наступних виборах.

6. Обґрунтовано, що на сьогодні в Україні можлива реалізація права народної законодавчої ініціативи в таких організаційно-правових формах: 1) ініціювання проведення референдуму, предметом якого є прийняття закону, у тому числі про прийняття нової Конституції, внесення змін до Конституції України; закон, прийнятий на всеукраїнському референдумі, не потребує додаткового затвердження Верховною Радою України, підписання Президентом України та Головою Верховної Ради України, на нього не може бути накладено вето Президентом України; 2) направлення електронних петицій, які містять пропозиції щодо прийняття нового закону, внесення змін до чинного закону, зміни законопроекту, що перебуває на розгляді в парламенті, накладення вето щодо законів, які надійшли на підпис до Президента України; 3) подання громадянами або їх об'єднаннями законопроекту опосередковано через суб'єктів законодавчої ініціативи, визначених у Конституції України.

7. Встановлено, що способами застосування позитивного іноземного досвіду у сфері регулювання права народної законодавчої ініціативи в законодавстві України є такі: 1) закріпити в ст. 94 Конституції України право народної законодавчої ініціативи за умови зібрання не менше 450 тис. підписів осіб, які мають право голосу, щонайменше з 2/3 адміністративно-територіальних одиниць держави; 2) встановити обмеження щодо права громадян подавати законопроекти з питань податків, бюджету та амністії; 3) покласти на Верховну Раду України обов'язок розглянути законопроект, поданий у порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи, протягом двох місяців з дня його внесення та надати Президентові України право застосовувати санкцію за порушення парламентом цього обов'язку у формі дострокового припинення повноважень Верховної Ради України; 4) визначити на рівні закону порядок реалізації народної законодавчої ініціативи шляхом внесення законопроектів з використанням мережі Інтернет; 5) розвивати форми законодавчої ініціативи на місцевому рівні – визначити порядок проведення місцевих референдумів у тому числі за ініціативою територіальної громади, інші форми участі громадян у вирішенні питань місцевого значення.

8. До недоліків конституційного та законодавчого регулювання інституту народної законодавчої ініціативи в Україні віднесено: 1) відсутність у Конституції України прямих норм про віднесення до конституційних суб'єктів права законодавчої ініціативи народу України; 2) неврегульованість форм та механізму реалізації права народної законодавчої ініціативи – відсутність

спеціального закону, яким би визначались вимоги до законопроектів, що можуть подаватися громадянами України, порядок подання таких законопроектів до Верховної Ради України тощо; 3) невизначеність на законодавчому рівні процедури підготовки та розгляду у Верховній Раді України законопроектів, поданих у порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи; 4) неврегульованість механізму реалізації місцевих ініціатив територіальною громадою.

9. Запропоновано з метою конституювання народної законодавчої ініціативи внести такі зміни та доповнення до Конституції України: 1) перейменувати розділ III, закріпивши назву «Вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії»; 2) у ст. 73 визначити, що виключно всеукраїнським референдумом вирішуються питання про зміну конституційного ладу та території України; 3) у ст. 93 визначити народ України як суб'єкта законодавчої ініціативи за умови зібрання не менше 450 тис. підписів громадян України, які мають право голосу, щонайменше з 2/3 адміністративно-територіальних одиниць держави, а також зобов'язати Верховну Раду України позачергово розглядати законопроекти, внесені в порядку реалізації права народної законодавчої ініціативи, проте не пізніше двох місяців із моменту реєстрації такого законопроекту на відкритому пленарному засіданні; 4) у ст. 154 до суб'єктів, які мають право вносити законопроекти про внесення змін до Конституції України віднести народ України, а також закріпити виключне право законодавчої ініціативою на внесення законопроектів про ухвалення нової редакції Конституції України та надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів, які передбачають зміну території України, за народом України; передбачити, що такі законопроекти підлягають обов'язковому затвердженню на всеукраїнському референдумі.

10. Доведено необхідність таких змін для приведення конституційного законодавства у відповідність до Конституції України: 1) внести зміни до ст. 69 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України», а також в окремій статті розділу IV, визначити порядок прийняття законопроекту спеціально створеним комітетом Верховної Ради України зі сприяння реалізації народної законодавчої ініціативи, терміни та порядок розробки законопроекту за дорученням громадян України; порядок прийняття Верховною Радою України законопроекту, внесеного в порядку народної законодавчої ініціативи, та перевірка підписного листа на підтримку відповідного законопроекту; права та обов'язки ініціативної групи та її уповноважених представників при розгляді поданого законопроекту тощо; 2) внести відповідні зміни та доповнення до ч. 1 ст. 17, ст. 18 та виключити ч. 2 ст. 20 Закону України «Про всеукраїнський референдум» про те, що на всеукраїнський референдум за народною ініціативою не може бути винесене (ініційоване) питання про зміну території України.

11. Аргументовано необхідність прийняття Закону України «Про народну законодавчу ініціативу» для визначення процедури реалізації права народної законодавчої ініціативи; у законі треба визначити, що: 1) громадяни України можуть виступати ініціаторами будь-якого законопроекту, крім законопроектів

з питань податків, бюджету та амністії; 2) народ України має виключне право законодавчої ініціативи з питань прийняття нової Конституції України та про зміну території держави; 3) мінімальна кількість голосів громадян України, що володіють виборчим правом, необхідна для реалізації права законодавчої ініціативи, складає 450 тис., зібраних щонайменше з 2/3 адміністративно-територіальних одиниць держави; 4) для розробки законопроекту необхідне утворення ініціативної групи у кількості не менше 100 осіб, зареєстрованої в Центральній виборчій комісії, яка самостійно розробляє відповідний законопроект або доручає цю роботу комітету Верховної Ради України, який має бути спеціально утворений для сприяння реалізації народної законодавчої ініціативи; 5) надати право на оскарження до Вищого адміністративного суду України відмови у прийнятті законопроекту Верховною Радою України або відмови відповідного комітету у розробці законопроекту за дорученням ініціативної групи; 6) в окремому розділі закону «Про народну законодавчу ініціативу» визначити порядок подання законопроекту та зібрання підписів на його підтримку за допомогою інформаційно-комунікативної мережі Інтернет.

12. З метою підвищення ефективності процедури реалізації права народної законодавчої ініціативи запропоновано визначити в Законі України «Про народну законодавчу ініціативу»: 1) право ініціативної групи звернутися до Верховної Ради України для розміщення розробленого законопроекту на її офіційному сайті з метою ознайомлення з ним громадян України; 2) витрати, пов'язанні із зібранням необхідної кількості голосів для реалізації права законодавчої ініціативи компенсувати за рахунок Державного бюджету у разі, якщо необхідна кількість голосів буде зібрана і законопроект буде зареєстрований у Верховній Раді України; 3) встановити максимальний термін для збору голосів на підтримку законопроекту – 4 місяці з моменту оприлюднення постатейно розробленого законопроекту на офіційному сайті Верховної Ради України; 4) зобов'язати Верховну Раду України у разі невідповідності законопроекту, розробленого ініціативною групою, вимогам юридичної техніки, недосконалості окремих його положень передати його на доопрацювання до відповідного комітету; 5) надати право уповноваженим представникам ініціативної групи бути присутніми на засіданнях комітету з питань розробки законопроекту, а також його подальшого розгляду в інших комітетах Верховної Ради України; 6) покласти на Верховну Раду України обов'язок відкритого розгляду відповідного законопроекту та прийняття рішення щодо нього протягом двох місяців після реєстрації.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Смук М. М. Сучасний стан законодавчого регулювання теми народної законодавчої ініціативи / М. М. Смук // Держава і право. Серія «Юридичні і політичні науки». – К. : Видавництво «Юридична думка» ; Інститут держави і права імені В. М. Корецького Національної академії наук України. – 2016. – Вип. 71. – С. 47–50.

2. Смук М. М. Конституционно-правовое регулирование права народной законодательной инициативы в Украине / М. М. Смук // Закон и жизнь. – 2016. – Вип. 2. – С. 140–143.
3. Смук М. М. Інститут народної законодавчої ініціативи в Україні: стан дослідження / М. М. Смук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2015. – Вип. 35. – С. 97–101.
4. Смук М. М. Проблема визначення народу як суб'єкта права законодавчої ініціативи / М. М. Смук // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2016. – № 36. – С. 63–66.
5. Смук М. М. Міжнародний досвід конституційно-правового регулювання права народної законодавчої ініціативи / М. М. Смук // Держава та регіони. Серія «Державне управління». – 2015. – Вип. 2. – С. 34–39.
6. Смук М. М. Форми реалізації права народної законодавчої ініціативи за конституційним законодавством України / М. М. Смук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2016. – Вип. 3. – С. 42–47.
7. Смук М. М. Законодавча ініціатива як частина законодавчого процесу / М. М. Смук // Перспективні напрями розвитку сучасної юридичної науки : міжнародна науково-практична конференція (м. Кривий Ріг, 29 січня 2016 р.). – Кривий Ріг : Криворізький економічний інститут, 2016. – С. 38–42.
8. Смук М. М. Право законодавчої ініціативи як конституційно-правовий інститут / М. М. Смук // Право і держава: проблеми розвитку та взаємодії у ХХІ ст. : міжнародна науково-практична конференція (м. Запоріжжя, 30 січня 2016 р.). – Запоріжжя : Юридичний факультет Запорізького національного університету, 2016. – С. 31–36.
9. Смук М. М. Народовладдя як вираження народного суверенітету / М. М. Смук // Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику : міжнародна науково-практична конференція (м. Харків, 5 лютого 2016 р.). – Харків : Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. – С. 18–21.
10. Смук М. М. Народ України як спеціальний суб'єкт права законодавчої ініціативи / М. М. Смук // Право як ефективний суспільний регулятор : міжнародна науково-практична конференція (м. Львів, 19 лютого 2016 р.). – Львів : Центр правничих ініціатив, 2016. – С. 24–27.

АНОТАЦІЇ

Смук М. М. Народна законодавча ініціатива: конституційно-правовий аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет». – Ужгород, 2016.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню конституційно-правового аспекту народної законодавчої ініціативи. У роботі аналізуються норми

конституційного законодавства України в даній сфері. Розглядаються поняття «законодавча ініціатива», «народна законодавча ініціатива», «народ як суб'єкт права законодавчої ініціативи» та інші.

Проводиться аналіз організаційно-правових форм реалізації права народної законодавчої ініціативи в Україні та світі.

Обґрунтовуються конкретні пропозиції й рекомендації з удосконалення норм конституційного законодавства у сфері регулювання права народної законодавчої ініціативи в тому числі шляхом використання позитивного зарубіжного досвіду в цій сфері. Зокрема, запропоновано внести зміни і доповнення до Конституції України, законів «Про Регламент Верховної Ради України», «Про всеукраїнський референдум», ухвалити закони «Про народну законодавчу ініціативу», «Про місцевий референдум та інші форми місцевих ініціатив».

Ключові слова: законодавча ініціатива, народна законодавча ініціатива, народ, Президент України, народний депутат України, Кабінет Міністрів України, організаційно-правова форма, конституювання.

Смук Н. Н. Народная законодательная инициатива: конституционно-правовой аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Государственное высшее учебное заведение «Ужгородский национальный университет». – Ужгород, 2016.

Диссертация посвящена исследованию конституционно-правового аспекта народной законодательной инициативы. В работе анализируются нормы конституционного законодательства Украины в данной сфере. Рассматриваются понятия «законодательная инициатива», «народная законодательная инициатива», «народ как субъект права законодательной инициативы» и другие.

Исследовано понятие права народной законодательной инициативы, освещено состояние исследованности народной законодательной инициативы в Украине, а также раскрыты перспективы и возможности внедрения данного института в правовую практику; проведен анализ актов конституционно-правового регулирования права народной законодательной инициативы; определены проблемы и недостатки современного состояния конституционно-правового регулирования права народной законодательной инициативы и предложены способы их решения.

Рассмотрено состояние правового регулирования народной законодательной инициативы в Украине.

На основе анализа норм Конституции Украины и проектов изменений к основному закону государства в этой сфере очерчены перспективы закрепления института народной законодательной инициативы.

Проводится анализ организационно-правовых форм реализации права народной законодательной инициативы в Украине и мире, а также анализ актов конституционно-правового регулирования права народной законодательной

инициативы; определены проблемы и недостатки современного состояния конституционно-правового регулирования права народной законодательной инициативы и предложены способы их решения.

Определено понятие и виды форм реализации права народной законодательной инициативы в соответствии с законодательством Украины; охарактеризованы эти формы и выявлены их особенности.

Обосновываются конкретные предложения и рекомендации по совершенствованию норм конституционного законодательства в сфере регулирования права народной законодательной инициативы в том числе путем использования положительного зарубежного опыта в этой сфере. В частности, предложено внести изменения и дополнения в Конституцию Украины, законы «О Регламенте Верховной Рады Украины», «О всеукраинском референдуме», принять законы «О народной законодательной инициативе», «О местном референдуме и других формах местных инициатив».

Ключевые слова: законодательная инициатива, народная законодательная инициатива, народ, Президент Украины, народный депутат Украины, Кабинет Министров Украины, организационно-правовая форма, конституирование.

Smuk M. M. Popular legislative initiative, constitutional and legal aspect. – Manuscript.

Dissertation on the obtaining of scientific degree of Candidate of Laws by specialty 12.00.02 – constitutional law; municipal law. – State Higher Educational Institution “Uzhgorod National University”. – Uzhgorod, 2016.

This research focuses on the constitutional and legal aspects of the people's legislative initiative. The paper analyzes the constitutional norms of legislation of Ukraine in the field. The concepts of “legislative proposal”, “popular legislative initiative”, “the people as a subject of legislative initiative” and others.

The analysis of legal forms of exercising the right of popular legislative initiative in Ukraine and the world.

Substantiated concrete proposals and recommendations on improvement of the legislation on constitutional law regulating popular legislative initiatives, including through the use of positive foreign experience in this area. In particular, the proposed changes and additions to the Constitution of Ukraine, laws “On the Verkhovna Rada of Ukraine”, “On All-Ukrainian referendum”, the Law “On the people's legislative initiative” On Local Referendum and other forms of local initiatives.

Key words: legislative initiative, popular legislative initiative, people, President of Ukraine, deputies of Ukraine, Cabinet of Ministers of Ukraine, legal form, constitution.

Підписано до друку 26.03.2016. Формат 60х90/16. Папір офсетний.
Друк ризографічний. Умовн. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 26.03-5.
Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон +38 (0552) 39-95-80
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.